

Слуцкі пояс: новае жыццё

«ШЛЮБ» З КУЛЬТУРАЙ БЕЛАРУСАЎ

— Ідэя стварэння такой кнігі з'явілася разам з пачаткам рэалізацыі дзяржаўнай праграмы, хоць збор і сістэматызацыя матэрыялаў вяліся задоўга да арганізацыі працы па адраджэнні тэхналогіі вырабу, традыцый вытворчасці слуккіх паясоў. У мяне не так даўно запыталіся, калі я сам пачаў цікавіцца тэмай слуккіх паясоў. Так і не змог дакладна адказаць, бо ўсё сваё свядомае жыццё ў мастацтвазнаўстве вывучаю культуру Беларусі, наша мастацтва XVII — XVIII стагоддзя, матэрыяльную культуру, выяўленчае, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, а ўсё гэта непарыўна звязана з тэмай слуккіх паясоў. Таму пэўны момант, мяжу амаль немагчыма вызначыць. Аднойчы я нават сказаў, што «шлюб» гэты быў узяты гадоў 30 таму і толькі цяпер нарадзілася першае дзіця, а можа, адразу ўнук. З'яўленню кнігі, безумоўна, паспрыяла прыняцце дзяржаўнай праграмы «Слуцкія паясы» на 2012 — 2015 гады. Хоць у асяроддзі музейшчыкаў, гісторыкаў, мастацтвазнаўцаў, культуролагаў думкі, ідэя і веды пра слуккія паясы і іншыя вартыя рысы нашай нацыянальнай культуры, безумоўна, існавалі, але прыступіць да рэалізацыі вялікага праекта было справай даволі складанай. Магчыма, наша грамадства ў належнай ступені не было гатова да ўспрымання гэтага матэрыялу. Магчыма, і цяпер яно не гатова.

СТАРЫ ПРАДМЕТ У СУЧАСНЫМ ЖЫЦЦІ

— Нават назва кнігі не выпадковая. Гэта не проста «Слуцкія паясы», адмысловы акцэнт робіцца на тым, што выданне прысвечана і тэме адраджэння традыцый. Але тут не ўсё так проста. Часам у размовах з зацікаўленымі асобамі, нават апанентамі, я чую вось якое меркаванне: выдатна, што прынята дзяржаўная праграма, што праводзіцца вялікая праца па адраджэнні вытворчасці слуккіх паясоў, але жыццё гэтага прадмета ў побыце як элемента кантушовага строю шляхецкага касцюма скончылася ў пачатку XIX стагоддзя. І сапраўды, у многім заняпад кантушовага строю звязаны з тым, што пасля падзелаў Рэчы Паспалітай ён стаў успрымацца як апазіцыя да афіцыйных улад царскай Расіі, паколькі беларуская шляхта, апрапуўшыся ў такія строі і ўпрыгожыўшы сябе паясамі, выступала супраць афіцыйнай палітыкі Расійскай імперыі на беларускіх землях. Сёння ніхто не носіць шляхецкіх строяў, таму ўзнікае пытанне: навошта адраджаць тэхналогію вытворчасці слуккіх паясоў?

Але ж мы разумеем, што не ўсё ў гэтым свеце мае практычную ролю, не ўсё можа прынесці матэрыяльны прыбытак. Ёсць рэчы, звязаныя з пытаннямі

У працоўным кабінце дырэктара Музея старажытнабеларускай культуры НАН Беларусі, кандыдата мастацтвазнаўства Барыса Лазукі на паліцы сярод кніг цяпер можна пабачыць і адмысловую статуэтку «Залаты фаліант». Гэтую ўзнагароду ў спецыяльнай намінацыі «За ўклад у захаванне духоўнай спадчыны» Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі» Барыс Андрэевіч сёлета атрымаў у тым ліку за новае ўнікальнае даследаванне. Яго кніга «Слуцкія паясы. Адраджэнне традыцый» напрыканцы мінулага года пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь» і была прэзентаваная чытачам падчас XXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Думаецца, варта яшчэ раз звярнуць увагу на гэты праект. Але ўласна кнігай гаворка, натуральна, не абмежавалася. Пра значнасці і адметнасці адраджэння традыцый вырабу слуккіх паясоў, магчымасці выкарыстання іх у сучасным жыцці, а таксама працу па далейшым аднаўленні беларускіх рамёстваў — гутарка з Барысам Лазукам.

адраджэння традыцый, нашага ведання культурнай спадчыны, на якіх выходзілі моладзь, да гэтых каштоўнасцей далучаюцца людзі старэйшага пакалення. Канечне, з таго, што мы адраджаем паясы, любімся копіямі, якія ўжо выконваюць, не можам зрабіць выснову, што цяпер у крамах з'яўляцца больш танныя тканіны, больш якасны посуд, больш прывабныя прадукты, новыя машыны... Але тое, што адукаваны, разумны чалавек, які ведае нашу гісторыю, будзе ашчадна, на якасна вышэйшым узроўні ставіцца да сваёй справы нават у зусім іншай галіне, я перакананы на ўсё 100 і нават 200 працэнтаў. Гэты аспект датычыць не адных паясоў ці беларускага мастацтва, гаворка ідзе пра духоўнае выхаванне нацыі, асаблівасці фарміравання каштоўнасцей арыенціраў асобы.

У гэтай кнізе не толькі выкладзена гісторыя слуккіх паясоў, мануфактуры, гісторыя кантушовага строю, не толькі вядзецца размова пра арганізацыю вытворчасці слуккіх паясоў, ролю Радзівілаў у гэтай справе. Робіцца акцэнт на тым, што гэтае мастацтва, даволі вузкае і спецыфічнае, якое сфарміравала такую ўнікальную з'яву ў сусветнай культуры, як слуккія паясы, мае права на жыццё сёння. Адсюль і гэтыя словы — «адраджэнне традыцый».

...І ДЫВАНОК ДЛЯ МЫШКІ

— Разам з матэрыялам гісторыка-тэарэтычнага характару я прапаную чытачам магчымасць убачыць варыянты, як можна ўвесці ў сучаснае жыццё мастацтва слуккіх паясоў, як яно можа існаваць сёння. Прыклад — нататнік у палатнянай вокладцы, велікоднае яйка, жаночыя шалі, нават дыванкі для камп'ютарнай мышы, упрыгожаныя ўзорамі з матывамі слуккага паяса. Мы можам акунца ў зусім новую сферу жыцця слуккіх паясоў, дзе ёсць месца інтарэсам жанчын, якія захапляюцца вышыўкай і ткацтвам, вернікаў, якія могуць любавання ўзорами слуккіх паясоў на, здавалася б, вельмі далёкай ад свецкай галіны рэчы — велікодных яйках, моладзі, якая можа карыстацца дыванкамі, насіць шалікі, шапкі, іншую вопратку, аздобленую элементамі ўзору, характэрнага для слуккіх паясоў.

можна карыстацца дыванкамі, насіць шалікі, шапкі, іншую вопратку, аздобленую элементамі ўзору, характэрнага для слуккіх паясоў. Сфера сучаснага выкарыстання вобраза, арнаментацыі слуккага паяса надзвычай шырокая, жыццё можа падказаць самыя разнастайныя варыянты і спосабы. Іх безліч.

ПОЯС ЯК ТЭКСТ

— У даследаванні я вяду размову пра яшчэ адну праблему, цалкам навуковую і тэарэтычную. Справа ў тым, што слуккія паясы як з'ява культуры, аб'ект, помнік падобны да карціны, скульптуры — гэта твор мастацтва, які мы можам разглядаць як сукупнасць знакаў, знакавую сістэму, што існуе ў дадзеных фармальных, вобразных, стылёвых параметрах. Сямітычная праблема выходзіць на пытанне, звязанае з перакладам гэтай сістэмы з адных умоў, у якіх жыве твор мастацтва, у іншыя ўмовы і іншую сістэму.

Рэальнае жыццё нам дае мноства такіх прыкладаў. Так, літаратурны твор можа быць ператвораны ў фільм, мюзікл, спектакль, мультфільм, на яго аснове можна стварыць серыю ілюстрацый. Звычайна з'ява! Але ці заўсёды мы, маючы новы варыянт прачытання казкі ці рамана, задаволены параметрамі нашага яго ўспрымання ў новай сістэме? Не. Аднак часам праз новую інтэрпрэтацыю нам могуць адкрыцца раней не бачныя грані.

«...не ўсё ў гэтым свеце мае практычную ролю, не ўсё можа прынесці матэрыяльны прыбытак. Ёсць рэчы, звязаныя з пытаннямі адраджэння традыцый, нашага ведання культурнай спадчыны, на якіх выходзілі моладзь, да гэтых каштоўнасцей далучаюцца людзі старэйшага пакалення.

У выпадку са слуккімі паясамі мы вядзем размову пра аб'ект мастацтва як тэкст, дзе закладзена, зашыфравана пэўная інфармацыя. А ці можам мы адекватна перакласці мастацкі тэкст з аднаго

матэрыяльнага носьбіта на другі? Не зусім і не заўсёды. Таму пры пераносе ўзору ці яго элементаў важна захаваць сувязь, каб пры разглядзе новага прадмета, упрыгожанага выявамі з матывамі слуккіх паясоў, не ўзнікала пытанняў, што гэта — проста нейкія кветачкі і рысачкі ці элемент узору слуккага паяса. Пры выкарыстанні такіх элементаў, лічу, павінен існаваць і бар'ер маральнасці.

Але гэта адзін аспект, іншая справа — пытанне мастацкасці. Тут у аснове ляжыць не маральнасць, ідэянасць, цанімасць духоўных каштоўнасцей, а момант любавання, далучэння да прыгожага. Важна, каб новыя прадметы з элементамі слуккіх паясоў былі проста прыгожымі.

ПРАЦЯГ БУДЗЕ!

— У маіх планах і марах — уключыць слуккія паясы ў праграму адукацыйных курсаў, спекурсару, якія выкладаліся б на пэўных профільных спецыяльнасцях Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў і Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. Пэўныя крокі ў гэтым кірунку ўжо зробленыя. Значна дапамагае дзяржаўная праграма «Слуцкія паясы», дзе існуюць нават асобныя пункты, прысвечаныя гэтаму аспекту. Са слуккіх паясоў ужо ў XVIII стагоддзі рабілі царкоўную вопратку. І цяпер я планую прапанаваць праваслаўнай царкве, каталіцкаму касцёлу выкарыстоўваць іх: з'янавоў вытканых слуккіх паясоў можна шыць арнаты, царкоўныя рызы. Важна, што гэтыя ўзоры будуць бачыць вернікі і асацыяваць іх са сферай боскага, духоўнага.

Слуцкія паясы — вельмі шчаслівы выпадак. Я займаюся імі як працай і яшчэ таму, што справа гэта мае дзяржаўную падтрымку. А што наперадзе? Самае блізкае, што мне хацелася б і да чаго мы маглі б падступіцца, — наша знакамітае налібоцка-ўрэцкае шкло. Калі займуся, крытыка ў мой бок будзе самая мінімальная. Бо слуккія паясы — гэта тое, што знікла і засталася толькі ў помніках, а посуд, люстэркі актыўна выкарыстоўваюцца і цяпер. Больш за тое, тэхналогію вытворчасці паясоў мы адрадзілі фактычна з нуля, трэба было аднаўляць, рэканструяваць, дадумваць амаль страчанае. Са шклом у нас такіх праблем няма. Нават вытворчасць захавалася.

Спадзяюся, што слуккія паясы адкрыюць іншыя прасторы. Можна згадаць наш знакаміты свержанеўскі фаянс, шыкоўныя вішнеўскія вырабы з металу — паркавую мэблю для садоў, паркаў, балконаў рашоткі. У нас ёсць традыцыі, узоры. Адрадзіць іх і даць магчымаць сучасніку карыстацца ўнікальнымі прадметамі — ці не шчасце?

Марына ВЕСЯЛУХА